

**ТЕМА «УКРАЇНСЬКИ ОСТАРБАЙТЕРИ: ПОВЕРНЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПРАВДИ»
СЕКЦІЯ №7. ПАМ'ЯТАЄМО – ЗНАЧИТЬ ЖИВЕМО.**

Борщевський Ростислав Олександрович, н.к.- ЧЕЧУЛІНА НАТАЛ'Я МИКОЛАЇВНА

КРИВОРІЗЬКИЙ АВТОТРАНСПОРТНИЙ ТЕХНІКУМ КТУ

Вивчаючи історію, розумієш, що нічого безпрецедентного у нашому житті немає. Хтось сказав: «Усе це було у попередніх століттях до нас – і війни, і геноцид, і терор». Різниця лише у масштабах: у ХХ столітті вони стали всесвітніми. Друга світова війна важким тягарем лягла на плечі тих, кому довелося з нею зустрітися сам на сам: скільки життів вона забрала, скільки надій не здійснились. Війна була трагедією для нашого і всіх народів світу. Фашизм – це страшна політика, вона не зважала на те, кого обирала своїми жертвами. Її завдання – закріпачити, принизити, розтоптати. Її мета - - раби. І чим більше, тим краще...

Багато подій в історії Другої світової війни досліджені оцінені не на належному рівні. Серед них і проблема остарбайтерів.

Тому мета моєї роботи прослідити одну із трагічних сторінок Другої світової війни – долю жертв фашистської політики у відношенні «українських остарбайтерів»

Ця проблема недостатньо висвітлена у історичних посібниках. Дослідницьких робіт видано мало і вони відсутні у бібліотеках. Тому робота була проведена в міському Криворізькому музеї у центрах соціального захисту населення, та під час індивідуальних бесід з колишніми остарбайтерами. В архівах міста і документах сучасних муніципальних структур не має точних даних про чисельність криворіжців – остарбайтерів, що працювали в Німеччині.

Тому в роботі, головним чином, використані індивідуальні документи і інтерв'ю колишніх остарбайтерів.

Під час Другої світової війни мільйони радянських громадян вивезли на роботу в Німеччину або в окуповані нею країни. Теорія «колонізації Сходу» наголошувала, що для унікальної німецької раси немає життєвого простору ніде, крім Росії й України, що «...територія України – найбагатша й найкорисніша в Європі й здатна поставляти все, що необхідно Рейху для досягненні світового панування: господарчі та промислові матеріали. А жити на українській землі повинні були люди тільки арійської крові».

Основу «Плану Ост» складала не ідея, германізації України, тобто не вимушений перехід до німецької мови, культури, законів та способу життя, а часткове зниження слов'янства, зведення його до певного мінімуму сумарних слуг «хазяйського клану арійців». За цим планом 65% населення

України треба було «пересилити або в Сибір, або ще будь куди». Спеціальна «Інструкція щодо відносин з українським населенням» радила: «На прохання українців варто відповідати, що, враховуючи, те, що Україна врятована ціною німецької крові Німеччина за собою право вирішувати долі окремих регіонів, виходячи з вимог загального політичного становища», власне, самі ж українці - це «пасивні люди», «не здатні до держуправління, які можуть тільки руйнувати. Тому, якщо українець нездатен керувати, цю функцію ми повинні взяти на себе.» Гітлер: «Було б краще, щоб сильна українська жінка працювала біля домни в Німеччині, ніж здобувала освіту в Україні».

Економіка гітлерівського рейху вже на кінець 1942 року відчувала дедалі гострішу нестачу робочої сили. Практично, єдиним виходом стало залучення іноземних робітників та військовополонених. Добровольцям обіцяли в рейху ледь не райське життя. Але жорстока правда постала доволі швидко. І «добровільний» набір набув форми полювання на людей. Особливих масштабів людоловства сягнуло в Україні. Згідно з нацистською ідеологією, усіх жителів СРСР, в т.ч й українців, слід було вважати «недолюдками». Весь процес людоловства супроводжувався нещадними репресіями: спалюванням сел., розстрілами.

Для східних робітників німецька влада вигадала клеймо – «ОСТ». Цей знак вони мали носити на правій стороні грудей. Тих, хто не носив знака, жорстоко карали: били, штрафували, саджали до в'язниці.

Остарбайтер (з нім. –«східний робітник») – німецький термін для позначення осіб, які були вивезені гітлерівцями зі східних територій під час Другої світової війни на примусові роботи до Німеччини.

Для централізації керівництва над усіма трудовими ресурсами й підвищення ефективності їхнього використання була створена спеціальна установа «Імперське бюро з використання робочої сили». Бюро очолив фанатичний нацист Фріц Заукел. Переконавшись, що він не зможе на добровільних засадах забезпечити кількість робітників, Заукель у травні 1942 року видав розпорядження про насильницьку трудову мобілізацію в окупованих районах СРСР. Є свідчення, як відбувалися облави і як українці потрапляли в «Бюро роботи». Працездатних робітників в першу чергу використовували для окопних і вантажних робіт, на розбирання завалів, відновленні залізничних ліній, аеродромів, а надалі в економіці рейху. Після провалу стратегії блицкригу остарбайтерів почали залучати до виробництва техніки, зброї, видобутку вугілля й корисних копалин, сільських роботах. Основний принцип, яким керувалися німці: експлуатувати остарбайтерів з найбільшою ефективністю та з мінімальними витратами. В одному з таборів остарбайтерів наводилася статистика: «на утримання одного працівника – 22,5 марки щомісячно, на утримання собак – охоронців – 20 марок щомісячно». Взагалі, багато хто в Німеччині підтримував ідею створення «таборів дешевої робочої сили». Так, промисловий магнат Крупп фон Болен стверджував:

за належних умов рейх може за кілька місяців висунути на роботу десятки рабів, а вже потім покінчити з ними». У цьому питанні Німеччина перевершила всі сподівання. Існували навіть ринки, де можна було купити остарбайтера: чоловік коштував за ціною старого пальто, жінка – за ціною чобіт на дерев'яній підшві.

Контингент остарбайтерів складався переважно з жінок було близько 30%. Так само, як їхніх батьків, - іноді разом з ними, а іноді й порізно. Цих маленьких остарбайтерів залучали до насильницької праці на фабриках, на підземних роботах, при розборі завалів після бомбардувань, а також у сільському господарстві або в ремісничих майстернях. Із квітня 1943 року було дозволено направляти в Рейх цілі родини з дітьми молодше 14 років, але при цьому і діти від 10 років, якщо вони були здорові й фізично міцні, вважалися цілком придатними до сільської праці. Іноді в Німеччину вивозили не тільки цілі родини, а починаючи з другої половини 1943 року, цілими селами, вулицями, або міськими районами – зі старими і дітьми, включно. Статистичні дані Міністра внутрішніх справ на 20 червня 1944 року: у Рейху перебувало 75 тис. дітей остарбайтерів.

Насправді дітей було, як мінімум, вдвічі більше. В 1942-1943 роках діти від 14 років, офіційно залучалися до різних робіт тривалістю не більш 4 годин на день. Їхній раціон при цьому становив лише половину дорослого пайка. Починаючи з 29 листопада 1943 року віковий ценз був серйозно знижений, йому підлягли діти вже від 10 років, а з 5 травня 1944 року було знято 4-годинне обмеження, до того ж особливо інтенсивним використання примусової праці дітей було саме на залізниці: відомі випадки трудового використання дітей від 7 років. Найчастіше вони мили підлоги майстерень і вагони, допомагали кухарям таборів, збирали сміття, змазували зчіпні пристрої, завантажували дрезини й т.д.

Маленьких дітей збирали в так званих «збірних» пунктах, де вони виявляли диваживучості. У таких закладах умови життя були катастрофічними: дефіцит дитячого харчування, медичного обслуговування й гігієни. Журналісти окрестили ці дитячі заклади «дитбудинками смерті», «таборами знищення для дітей». До 90% дітей повмирали в подібних установах.

Після закінчення війни була створена комісія у справах репатріації, яку очолив генерал – полковник Ф.І.Голіков. Представники комісії встановили, що на кінець війни було вивезено на примусові роботи до Німеччини майже 2,3 млн. українців. Остарбайтерів довгий час не відносили ні до героїв, ні до жертв війни. Після німецьких таборів вони потрапили під прицільний вогонь органів НКВС. На словах Вітчизна – мати обіцяла їм турботу та любов, на ділі обдарувала скаліченими долями. За часів радвлади, люди, що працювали у Німеччині на примусових роботах боялися розказувати про своє життя. У органів безпеки ці люди були під підозрою. Обдурені своїми і чужими - вони мовчали. Рвали фотографії та документи, які нагадували воєнні часи. І лише спочатку 90-х років стало можливо говорити про свою долю в роки війни. Доля цих людей була трагічною, багато

хто з них сильно підірвав здоров'я і вже помер. Проте ставлення до них не однозначне. Одні вважають оstarбайтерів зрадниками, мовляв вони працювали на ворога за гроші, які сучасна Німеччина їм виплатила. Інші називають оstarбайтерів - жертвами війни.

Тільки недавно суспільство визнало, що «оstarбайтери» також постраждали. Законом «Про жертви нацистських переслідувань» від 23 березня 2000 року колишні оstarбайтери перебувають під соціальним захистом.

Криворізьким оstarбайтерам, що залишилися живими, Михайлівській Марії Іванівні, Кузуб Андрію Васильовичу, Кивщик Натал'ї Савівні, Єфремову Федору Матвійовичу, Антоновій Ганні Титівні, Мосіну Євгену Дем'яновичу та іншим на честь 65-ти річчя Великої Перемоги, від щирого серця бажаємо здоров'я та довгих і щасливих років.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про жертви нацистських переслідувань» від 23 березня 2000
2. Андрєєв А.І. «Українські оstarбайтери: повернення історичної правди» 2001. К.
3. Український народний календар, 2002 Микола Ілляш
4. Дубик М.Г. Довідник про табори, тюрми та гетто на окупованій території України (1941-1944) К., 2000
5. Спогади оstarбайтерів.